

Sigle XVIII

Fra Lluís Galiana i Cervera

ST autor forma part d'una serie d'escriptors o autors del segle XVIII, els quals continuen afirmant que escriuen en la nostra llengua valenciana.

Crec que est es un fenomen digne de tindre'l en conte. A partir del segle XIV, tenim una nomina d'escriptors, i ¡que escriptors!, que van repetint, per a la posteritat, que escriuen en la seua llengua valenciana.

Si a una llengua, com la nostra, sempre se l'ha denominada valenciana sera perque els seus escriptors, inclús aquells que conseguiren per ad ella el bell cim de la seua Edat d'Or, pensaven que era distinta de les atres del seu entorn.

Tot ha anat rodant en el major dels ordens, fins que han aparegut determinats «santons», els quals, en la capa enlluernadora de lo «científic» primerament, d'una forma dissimulada, i despres, oberta i descaradament, han propalat que els valencians no tenim llengua propia, que parlem i escrivim en catala.

Per lo vist, no agradà als caporals del pancatalanisme l'orde real, ni el decret ministerial sobre el bilingüisme, en els que es parla expressament de la llengua valenciana, ni tampoc l'aprovacio definitiva de l'Estatut, que dona a la nostra llengua valenciana la denominacio d'idioma.

A pesar de tot aço, estime que, en este moment historic, la nostra llengua valenciana està en greu perill d'absorcio i passa per u dels seus pijors moments.

Lo que està passant en Valencia, capital i Regne, es un cas unic, que, ademes de jugar-lo l'istoria, passada ya la turbulencia de les passions exaltades, ho deuen fer tambe els homens que, sense passio ni interes, veuen objectivament els acontentyiments.

Despres d'esta ya massa llarga introduccio circunstancial, vaig a ocupar-me del P. fra Lluís Galiana i Cervera.

I. DADES BIOGRAFQUES

Alla cap a la mitat del segle XVIII, apareix este gran valencià, digne de tota consideracio. Home eminent, de vastissima cultura, no unicament

en les ciències eclesiàstiques, sino també en tot lo que es referix a l'obra literària valenciana.

En la biblioteca de l'Universitat Lliterària valentina, en el manuscrit 754, es troba insert un certificat de la partida de bateig de fra. Lluís Galiana Cervera, expedit en Ontinyent, a 25 de juliol de 1775, per l'arxiver Mn. Cristoval Fillol. Perque aporta dades que particularment nos interessen ara i aci, la transcriu: «En el dia nueve del mes de julio del año mil setecientos quarenta, Yo, el licenciado Vicente Tortosa, prebitero, Vicario de esta Parroquia Iglesia de Onteniente, Bauticé, según el rito de la Santa Madre Iglesia Cathólica Romana, un hijo natural legítimo del Señor Antonio Galiana y de Luciana Cervera, consortes, que nació en ocho de dicho mes y año, tuvo en nombre Luis, Thomás, Carlos, Pasqual, Antonio, Joseph, Saturnino y Vicente. Fueron padrinos: Luis Thomás Roig i Maria Antonia Galiana, doncella».

Conegudes estes tan importants claricies d'ell per este document de primera ma ya podem dir que el nostre biografiat vixque la seua infància en la llar benestant d'aquell mege de poble, respectat i volgut de tots pel seu constant interes a favor dels veïns posats baix de la seua tutela, que era son pare.

Cridat el nostre Lluís per Deu a la vida religiosa, entrà en el convent dominicà d'Ontinyent; allí prengue l'habit dels predicadors i feu la seua professio religiosa, als setze anys d'edat, el dia 10 de juny de 1756.

Els seus superiors l'enviaren a estudiar Filosofia i Teologia al colege patriarcal d'Oriola, en el que es destacà tant per les seues virtuts com per les seues qualitats intel·lectuals.

Acabats els seus estudis brillantment, començà el seu magisteri, com a professor d'Arts, en el colege dels seu poble natal.

Pronte aplegaren a la curia de l'orde les noticies del bon quefer del P. Lluís Galiana; per això, el P. general, fra Boixadors, el destinà, a pesar de la seua joventut, al prosperos convent de Sant Onofre, de Museros.

La gran obsessio del P. Galiana eren els llibres. Havia repres la tradicio d'un atre gran dominic, el P. Antoni Canals, qui, dels llibres, en fa est elogi: «Oh celestial do de la divinal liberalitat, lo qual devallés del Pare de totes llums, per tal que leus (elevés) al cel la pensa racional. Tu est celestial vianda de l'enteniment, de la qual qui en menja, haurà fam, e qui en beu, sera assedajat».

Les moltes nits passades, de clar en clar, en total vigilia minaren la seua salut, tant que la posaren en greu perill. La tuberculosi anava desfent, a passos de jagant, la ressistencia fisica d'aquell jove religios.

Li van aconsellar deixar el convent i tornar a la seua casa paterna, a fi de sometre's a la cura medica del seu progenitor.

La malaltia, mes poderosa que ell, el fulminà, enderrocant la seua esperançada joventut, als trentaun anys d'edat, el dia 4 de març de 1771.

A pesar dels seus ben pocs anys, nos ha deixat una bona coleccio d'obres

L'obra lliteraria del nostre biografiat, encara que segara i tot la seua vida en plena joventut, es molt abundant i de grans merits, per mes que Gregori Mayans al P. Galiana el qualificara de «poc seny», per haver escrit la *Rondalla de rondalles*, i encara que uns atres l'acusen de caure en grolleria i mal gust, per la seua obra *Onologio o historia de los burros*.

A pesar de tots estos epitets pijoratius, li podem aplicar perfectament les paraules del llibre de la sabiduria: «En tant poc de temps alcançà la perfeccio d'una llarga vida».

Una prova de la seua precoç inteligencia es que, als tretze anys d'edat, va escriure el seu llibret en llati *Ludi pueriles, sive carmina que subcissivis horis peregit usque ad annum suae aetatis sextum decimum*, i als seus dihuit anys predicà «L'oración del dulcísimo nombre de Jesús, que dijo en Valencia Fr. Luis Galiana».

Perque dec d'ocupar-me necessariament de dos aspectes d'est excepcional dominic: a) la seua obra lliteraria, i b) la denominacio de la llengua valenciana en els seus escrits, me veig obligat a deixar de banda algunes atres facetes que en durien a tindre una major consideracio.

II. OBRA LLITERARIA

1. MANUSCRITS

La major part de la seua extensa obra lliteraria, escrita en llati, castella i valencià, es conserva en manuscrits, i molt poqueta fon editada, per mes que una bona part d'ella, com es de supondre, es va perdre en 1835 quan la desamortisacio, i en 1936-39 quan l'ultima guerra civil espanyola, en els seus corresponents saquejos, pillages i crema de convents i iglesies en els seus respectius archius

Es de justicia dir que el P. Galiana pertany a la generacio nova de valencians que, no fent cas de lo fabulos ni de les tradicions adulterades pel transcurs del temps, tenia com a norma l'investigacio de la veritat historica per mig del recurs i de la revisio de les fonts documentals. Ad ell i a un atre, com ell tambe dominic, contemporaneu i amic seu, que es el P. Teixidor, els devem eix arsenal de noticies i dades sobre centenars d'autors valencians.

Si comencem per l'Universitat Lliteraria de Valencia, direm que en ella es conserven, en prou bon estat, dos importants manuscrits d'este dominic.

1.1.- El manuscrit, que du al lloc el numero 754, te per titol: *Addiciones y correcciones a los dos tomos de escritores valencianos del doctor Vicente Ximeno, empezadas por el Lic. Fr. Luis Galiana, de Onteniente, y proseguidas por Fr. Joseph Teixidor*. N'hi ha dos numeracions: la primera consta de 24 fulls i 218 pagines, i la segona, de 24 fulls i de 470 pagines.

1.2.- L'atre manuscrit de l'Universitat, en el numero 92, es titula: *Tractatus de inscripcionibus antiquis, duobus tomis comprehensus, auctore Fr. Ludovicus Galiana, Fontinentano Ordinis Praedicatorum, cum variis scholis, notis et animadvertionibus, ad inteligencia multa venerandae antiquitatis monumenta aptissima. An. IHS XPI D MDCCLIX*. Este manuscrit, de 111 fulls, es interessantissim, tant per la seua caligrafia, com pels adornaments, inscripcions, dibuixos de lapides, i tambe pel profitos index dels llocs a on s'encontren les lapides de referencia.

1.3.- *Memoria de los varones señalados en virtud, letras y armas, naturales de la antigua, noble, leal villa de Onteniente*. Esta obra, que no aplegà a publicar-se, ya tenia censura favorable del Dr. D. Agusti Sales, croniste de la ciutat, cap i casal del Regne, i la llicencia, tant de l'orde, com de la curia arquebisbal, en 27 d'agost i 26 de setembre de 1765, respectivament.

1.4.- *Explicación histórico-fabulosa del libro de los expectáculos de M. V. Marcial*. Este manuscrit el va tindre en les seues mans D. Just Pastor i Fuster, segons, ell mateix ho diu expressament en la seua *Biblioteca valenciana*.

1.5.- *Colección de obritas varias que ha compuesto Fr. Luis Galiana*. Esta obra consta de dos volums. En el primer s'arreglen 8 d'eixes obretes, i en el segon 11. Nos es impossible donar els seus tituls.

1.6.- *Cartas eruditas a los primeros sugetos de este Reino i de otros bien conocidos por la literatura*. Es un manuscrit en 4ta.

1.7.- *Cartas familiares y eruditas de Fr. Galiana a D. Gregorio Mayans i Siscar, con las respuestas de este sabio caballero*. Manuscrit.

1.8.- *Cartas eruditas al P. Teixidor*. Manuscrit.

1.9.- *Carta de Fr. Luis Galiana a D. Agustin Sales*. Manuscrit.

1.10.- *Fra. Ludovici Galiana sacer. Ord. Praedicatorum Espistoale ad Bernardum Ballestarium*. Manuscrit.

2. OBRA EDITADA

2.1.- *Comentarius de scriptis V. Fr. Ludovici Granatensis, procurante Joanne Baptista Munzio, valentino. doc. theologo*. Segons diu Pastor i Fuster, «corre impres en les obres llatines que es van imprimir en

Valencia l'any 1769 en l'oficina de Josep i Tomas Orga, de lo que se'n cuidà el referit Muñoz».

2.2.- *La perfecta casada* del maestro Fray Luis de León, nuevamente ilustrada y corregida, en esta sexta impresión, por Fr. Luis Galiana, lector de filosofia en el convento de Onteniente. N'hi ha edicions de 1765 en Valencia, i de 1799 en Madrid.

2.3.- *Rondalla de rondalles, a imitacio de «Cuentos de cuentos», de D. Francisco de Quevedo, i de la «Historia d'histories», de don Diego de Torres.* La primera edicio es de 1768; li seguixen les de 1769, 1776, 1786 i 1820, totes en Valencia, en l'imprenta de Benet Monfort. Se n'han fet unes atres mes dins d'unes atres publicacions, en Madrid l'any 1878, en Valencia l'any 1886, i en Barcelona l'any 1912.

2.4.- *Recopilación de refranes valencianos.* Hi conté 814 refranys, i el seu manuscrit es conserva en la Real Academia de la Historia, de Madrid. Els publicà en 1920 D. Vicent Castañeda i Alcover.

2.5.- *Dedicacions*, obra poetica llatina. N'hi ha cinc editades, i dos, manuscrites.

2.6.- *Carta que el P. Fr. Luis Galiana, de la Orden de Predicadores, colegial en el patriarcal de Orihuela, escribió a D. Carlos Ros, el 22 de mayo de 1763.* Esta carta la publicà D. Carles Ros en el seu diccionari valencià-castella, de 1764, i Costanti Llombart la reproduí traduïda a la llengua valenciana, en *Los fills de la morta viva* en 1879. Es tota ella un cant a la llengua valenciana, per a defendre-la de l'oblit i decadencia en que la tenien els contemporaneus seus, i per això, proposa la reedició dels nostres classics.

2.7.- *Carta a Carlos Ros.* Està editada en l'obra *Rondalla de rondalles*, pag. 5-13.

III. DENOMINACIO DE LA LLENGUA

El notari D. Carles Ros va dir del nostre P. Galiana que era «un apassionat de la llengua valenciana». Aixina ho demostra en la seua carta al susdit notari, la qual, segons ell mateix, pot servir, a un mateix temps, de dedicataria y prolec a l'obra *Rondalla de rondalles* i que comença en estes paraules: «Amich y Senyor meu: Encara que la llengua valenciana sia capaç de tota aquella perfeccio y primor que pot tindre qualsevol atre idioma...»

I en l'atra carta al mateix Ros, del 22 de maig de 1763, que es un exaltat elogi i una autentica apologia de la llengua valenciana, diu entre atres coses: «Temps fa que mire a vostra merce com un home naixcut per al be de la llengua valenciana i, tenint-lo per tal, no puch deixar d'agrair-li lo gran benefici en renovar la seua propietat, concessio i elegancia».

En esta carta Fr. Lluís Galiana, que parlava i escrivia la llengua que deprengue de la seua mare en la seua ciutat natal, Ontinyent i que l'havia perfeccionada en la llectura dels nostres classics, que els coneixia perfectament i que aci els enumera, demana insistentment que siguen editats per a que apleguen a mans del poble.

Ell sentia, en lo mes intim del seu cor, la decadencia de la seua llengua valenciana; per això parlava de «la gran necessitat que hi ha de conservar l'idioma propi d'este Regne.»

Com es veu, també el P. Galiana, alçà la seua veu i entra a formar part del cor dels benemerits valencians que varen ser els veritables pregoners de la nostra renaixença.

CARTA

A CARLOS ROS,

QUE PÒT SERVIR Á UN MATEIX
temps de Dedicatòria y Pròlec.

Amic y Senyor meu. Encara que la llengua Valenciana sia capás de tota aquella perfecció y primor que pot tindre cualsevòl altre idioma, no obstant, es còsa cèrta, que primer deu netecharse de mes de quatre taques que la fan ridícula, llecha y plena de llunars. Perque vosté nom pòt negar que té moltes expresions indignes y groseres, y molts mòdos de parlar, que dirèctament sopòsen á lo civil y polític de les chénts. Y sino, digam: ¿Qué vòl dir *fer figa y fer la pruna? Gastar les olives, portar bona randa y pendre la barcella*, ¿son frases pera usar davánt persones?

¿Puix qué dirém dels que *se les ménchen folgades*? Tota ma vida vaig darrere de saber, qué son estes *folgades*, y no hiá forma de poderho averiguar.

Index

I. BIOGRAFIES

1. ESCRITORS DEL SIGLE XVI

Miquel Pérez	7
Pere Agustí Morlà	15
Sant Lluís Bertran, proces de canonisacio	21

2. ESCRITORS DEL SIGLE XVII

Antoni Bonaventura Guerau i Monllor	29
Fra Cristofol Mercader	39
Francesc Ramón i González	47
Francesc de la Torre i Sebil	53
Gaspar Blai Arbuxech	61
Gaspar Escolano	69
Gregori Tarraça	79
Guillem Ramon Mora	85
Jeroni Martínez de la Vega	93
Joan Batiste Ballester	99
Joan Nicolau Crehuades	107
Joan Batiste de Valda i Moya	115
Fra Josef de Jesus	121
Josep Lop (Llop)	129
Llorenç Matheu i Sanz	141
Manuel Vidal i Salvador	149
Marc Antoni Ortí i Ballester	155
Mn. Miquel Serres i Valls	161
Pere Esteve	167
Pere Jacint Morlà	177
Fra Vicent Gómez i Corella	183
Vicent Joan Exulve	189
Fragments d'un llibre de medicina practica	197

3. ESCRITORS DEL SIGLE XVIII

Fra Lluís Galiana i Cervera 205

II. DOCUMENTS

Vida de Sant Vicent Ferrer. Volum de 170x98 mm. Lletra gotica. Signats a-b de 8 fulles, c de 6 i d de 4. Paper de la ma i de l'estrela 13

Text que apareix en el recte de la 1.ª fulla, com a dedicatòria. **Vida de Sant Vicent Ferrer** 13

Vida de Sant Vicent Ferrer. Eixemplar de la Biblioteca Universitaria de Valencia 14

Portada de l'obra sobre el **Segundo Centenario de los años de la canonizacion del valenciano apostol San Vicente Ferrer** 37

Portada del **Sermo de les festes de les noves certes de la canonizacio del benaventurat Sanct Tomas de Vilanova, que feu la molt Ilustre, Leal, y Coronada Ciutat de Valencia,... Convent de Nostra Senyora del Socors** 38

Dedicatòria de Cristofol Mercader a la seua obra **Vida del Apostolico Varon, y Predicador, Fray Pedro Esteve, comissario que fue de Tierra Santa** 44

Capítol I del llibre primer de la **Vida del Venerable Fray Pedro Esteve**, de Cristofol Mercader 45

Part de la Dedicatòria de l'obra **Sacro Monte Parnaso de las Musas...**, de Francesc Ramón i González 52

Gravat del llibre **Reales Fiestas**, de D. Francesc de la Torre i Sebil 58

Portada de l'obra **Reales fiestas a la Virgen...**, de Francesc de la Torre i Sebil 59

Gravat de l'obra **Reales fiestas a la Virgen...**, de Francesc de la Torre i Sebil 60

Anteportada del **Sermo de la S. Conquista...**, de Gaspar Blai Arbuxech 67

Portada del **Sermo de la S. Conquista...**, de Gaspar Blai Arbuxech 68

	<u>Pag.</u>
Portada de l'obra <i>Decada Primera de la Historia de la Insigne y Coronada Ciudad y Reyno de Valencia</i> , de Gaspar Escolano	77
Compendium , de Gregori Tarraça	84
Volum e recopilacio de tots los furs y actes de Cort... , de Guillem Ramon Mora	91
Provisio dels Deputats del Regne de Valencia sobre la impressio del present volum, de Guillem Ramon Mora	92
Versos en Llengua Valenciana, de Jeroni Martínez de la Vega	98
Piedra de toque de la verdad. Peso fiel de la razón... , de Joan Batiste Ballester	105
Portada de l'obra de Joan Nicolau Crehuades en motiu del Decret de Gregori XV	113
Gravat interior i uns versos en honor a l'Immacualda Concepcio que li dedica Joan Nicolau Crehuades	114
Obra de Josef de Jesus, sobre les festes que Valencia celebrà per la Canonisacio de Sant Pasqual Bailón	127
Part del Prolec del llibre De la Institucio, Govern Politich y Juridich... , de Josep Lop	138
De la Institucio, Govern Politich y Juridich... , de Josep Lop	139
Gravat en el titol de l'obra De la Institucio, Govern Politich y Juridich... , de Josep Lop	140
Portada del llibre Tractatus de Regimine Urbis et Regne Valentiae , de Llorenç Mateu i Sanz	146
Fragment de l'obra de Mateu i Sanz	147
Portada de Siglo Quarto de la Conquista de Valencia , de Marc Antoni Ortí	160
Reproduccio d'un romanç en llengua valenciana de Miquel Serres i Valls	166
Part del Prolec de Memorias de los sucesos particulares de Valencia... , de Francesc Gavalda, que inclou un romanç en idioma valencià de Pere Jacint Morlà	182
Fragment de l'obra de Vicent Joan Exulve. Vocabulari d'oficis	195
Carta a Carlos Ros, de Fra Lluís Galiana, editada en l'obra Rondalla de Rondalles	213

A honor i gloria de la Santissima Trinitat,
de la Mare de Deu dels Desamparats,
Patrona del Regne de Valencia,
i dels Patrons Valencians
Sant Vicent Martir i Sant Vicent Ferrer,
s'acabà d'imprimir esta edicio del Volum II de
EL CRIT DE LA LLENGUA,
que tracta de la denominacio de la nostra Llengua Valenciana,
en els tallers tipografics de l'imprenta Romeu,
de la ciutat de Valencia, Cap i Casal del Regne,
el dia 9 de maig de l'any del Senyor 1999,
dia en que es celebra la festivitad de la Mare de Deu
dels Desamparats, venerada Patrona dels valencians.

Deo gratias